

Його ясновельможності, князю Альфонсо Серафіно ді Порча¹

Дозвольте мені поставити ваше ім'я на початку цього твору, суто паризького, але обміркованого у вашому домі останніми днями. Чи не природно подарувати вам квіти красномовства, що зросли у вашому саду, зрошувані жалкуваннями, які примусили мене взнати тугу за батьківщиною, і які ви пом'якшували, коли я ходив під кущами, де берести нагадували мені Єлисейські поля? Можливо, що цим я спокутую злочин — мріяти про Париж, мавши перед очима Міланський собор, прагнути до наших брудних вулиць на чистих і елегантних плитах Порта Ренци. Коли в мене буде готова до друку яка-небудь книга, гідна того, щоб її присвятити міланським жінкам, я матиму щастя знайти імена, вже дорогі вашим старим італійським оповідачам, серед імен осіб, яких ми любимо і яким я прошу вас нагадати про щиро відданого вам де Бальзака.

Липень 1838

ЧАСТИНА ПЕРША ЯК КОХАЮТЬ ВЕСЕЛІ ДІВЧАТА

1824 року на останньому балу в Опері багато масок були вражені красою юнака, що походжав по коридорах і фойє, наче особа, що чекає жінку, яку несподівані обставини затримали дома. Секрет такої ходи, то лінивої, то покvapливої, відомий тільки старим жінкам і заслуженим гультьям. Коли стільки народу збирається для побачень, юрба мало стежить за юрбою, інтереси її палкі, саме безділля заклопотане. Молодий денді так захопився уважним шуканням, що навіть не помічав свого успіху; глузливо-захоплених вигуків деяких масок, серйозного подиву, уїдливих дотепів, найніжніших слів — нічого цього він не чув і не бачив. Хоча краса ставила його

¹ *Князь Альфонсо Серафіно ді Порча* — знатний італійський аристократ, в чиему палаці, в Мілані, Бальзак зупинився проїздом у 1838 році. (Тут і далі — прим. ред.)

в ряд з тими рідкими відвідувачами балів у Опері, що приїздять сюди заради пригоди і чекають її так, як чекали щасливої ставки в рулетку ще за життя Фраскаті¹, — він здавався по-міщанськи впевненим у своєму успіхові; очевидно, він був героєм однієї з тих таємниць з трьома учасниками, таємниць, які становлять саму суть маскарадів у Опері і відомі лише тим, хто в них відіграє певну роль; адже для молодих жінок, які відвідують бал тільки для того, щоб сказати: “Я бачила”, для провінціалів, для недосвідчених юнаків, для іноземців Опера має бути в такому разі палацом утоми й нудьги. Для них ця чорна юрба, то повільна, то покvapлива, що товчеться, в’ється, крутиться, повертається, піднімається, спускається, — подібна до мурашок на купі дерева, — не більше зрозуміла, ніж Біржа для селянина з Нижньої Бретані, який і не чув про існування гробуха. У Парижі чоловіки, за рідкими винятками, не маскуються; чоловік у доміно² здається смішним. У цьому виразно виявляється національний характер. Люди, що бажають приховати своє щастя, можуть піти на бал в Опері, але не потрапити туди, а маски, змушені за будь-яку ціну ввійти, негайно виходять звідти. Одне з найцікавіших видовищ — це метушня біля входу, що утворюється з самого початку балу, коли потік людей, які тікають, зіштовхується з тими, які піднімаються туди. Отже, чоловіки в масках — це або ревнивці, що прийшли шпигувати за своїми жінками, або жонаті зальотники, що уникають шпигунства з боку своїх дружин; в обох випадках ситуація однаково комічна. Тим часом юнака непомітно для нього переслідувала маска вбивці — гладкий і маленький чоловік, що котився, мов барило. Кожен постійний відвідувач Опері вгадав би в цьому доміно адміністратора, маклера, банкіра, нотаріуса, взагалі будь-якого буржуа, що підглядає за зрадницею. Справді, у вищому товаристві ніхто не бігає за доказами

¹ *Фраскаті* — неаполітанець, що відкрив під час Директорії на розі вулиці Рішельє і Бульвара кафе, яке перетворилося на ресторан та велику гральню; бали й вечори, що тут давались, відвідувались аристократами.

² *Доміно* (італ.) — зимовий палац духовних осіб; з другої половини XVI ст. почало також означати маскарадний плащ з капюшоном, що вперше з’явився на маскарадах у Венеції.

ганьби. Вже кілька масок встигли, сміючись, показати одна одній на цього дивовижного чоловіка, інші гукали його, дехто з молоді глузував з нього; його кремезна фігура і манери виявляли підкреслену зневагу до всіх цих марних спроб зачепити його. Він ішов слідом за юнаком, наче переслідуваний дикий кабан, який не звертав уваги ні на свист куль біля вух, ні на гавкання собак позаду себе. Хоча, на перший погляд, і розвага і турботи вкрилися однаковим уславленим венеціанським чорним убранням, хоч і переплуталось усе на балу в Опері, але окремі кола паризького товариства знову зустрічаються там, пізнають і спостерігають одні за одними. Для деяких обізнаних є такі точні ознаки, за якими вони можуть читати цю чорну книгу інтересів, як цікавий роман. Отже, для постійних відвідувачів було ясно, що цей чоловік — не щасливий зальотник, бо в такому разі він мав би якусь умовну позначку — червону, білу або зелену, яка говорить про наперед передбачений успіх. Чи йшлося тут про помсту? Побачивши маску, що так близько йшла за щасливцем-юнаком, дехто з нероб знову придивлявся до того гарного обличчя, на якому позначалося божественне сяйво втіхи. Юнак викликав зацікавлення; чим далі йшов він, тим більше зростала цікавість. Адже все в ньому виявляло елегантні звички. За фатальним законом нашої епохи, цей чарівний юнак, якого ще недавно душила серед Парижа залізна рука злиднів, — і фізично і морально не дуже відрізнявся від найвитонченішого, найвихованішого з синів якого-небудь герцога або пера. Можливо, краса, молодість маскували в ньому глибокі безодні, як і в багатьох молодих людей, що бажають відігравати роль у Парижі, не маючи потрібного для своїх претензій капіталу, і щодня ризикують усім ради всього, приносячи жертви Випадкові — найбільш шанованому богові цього міста королів. А втім, його вбрання, його манери були бездоганні, він топтав класичні паркетні фойє, як постійний відвідувач Опері. Хто ж не помічав, що тут, як і в усіх сферах Парижа, є така манера поводитись, яка виявляє, хто ви, що ви робите, звідки прийшли і чого хочете!

— Гарний юнак! Звідси зручніше повернутися, щоб подивитись на нього, — сказала маска, в якій постійні відвідувачі Опері вгадували світську даму.

— Хіба ви його не пригадуєте? — відповів їй її кавалер. — Адже пані дю Шатле рекомендувала його вам...

— Як! Це той самий син аптекаря, в якого вона закохалась і який став журналістом, коханець мадемуазель Коралі?

— Я гадав, що він надто низько впав, щоб колись знову піднятися; не розумію, як він може знову з'являтися у паризькому світі, — сказав граф Сікст дю Шатле.

— Він тримається, як князь, — сказала маска, — і навряд чи та актриса, з якою він жив, навчила його цього; моя кухня, що знайшла його, не зуміла його відшліфувати. Хотілося б мені знати, хто коханка цього Саржіна¹. Розкажіть мені щонебудь з його життя, щоб я могла його заінтригувати.

У цей час широкоплеча маска особливо пильно приглядалась до цієї пари, що, пошепки розмовляючи, йшла за юнаком.

— Любий пане Шардон, — сказав префект Шаранти, беручи того денді під руку, — рекомендую вам особу, яка бажає поновити з вами знайомство...

— Любий граф Шатле, — відповів юнак, — ця особа відкрила мені, наскільки смішне те ім'я, що ви мені даєте. Королівський наказ повернув мені ім'я моїх предків з боку матері — Рюбампре. Хоч газети оголосили про цей факт, але він стоїть такої незначної особи, що я не соромлюся нагадувати про нього моїм друзям, моїм ворогам і тим, хто байдужий до мене; ви можете зарахувати себе до якого хочете розряду, але я певен, що ви не засудите того заходу, якого я вжив за порадою вашої дружини, коли вона була ще тільки пані де Баржетон.

Цей тонкий дотеп викликав усмішку маркізи, але префекта Шаранти ввій примусив нервово здригнутись.

— Скажіть їй, — додав Люсьєн, — що я тепер маю червоний герб з лютим биком зі срібла на зеленому полі ...

— Лютим... зі срібла... — повторив Шатле.

— Пані маркіза пояснить вам, якщо ви не знаєте, чому цей старий герб кращий, ніж камергерський ключ і золоті бджоли Імперії на вашому гербі, що приводять у відчай пані Шат-

¹ *Саржін* — герой комедії Монвеля "Саржін, або учень Амура" (1788).